



הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

איך מונים שנה לשביעית וערלה ורבעי

(ט' ב') **תנו רבנן:** אחד הנוטע, אחד המבריק (כופף זמורת אילן לתוך האדמה) ואחד המרכיב (אילן בחברו) ערב שביעית: שלושים יום (לפחות) לפני ראש השנה (של שמיטה) עלתה לו שנה (כיוון שהגיע יום אחד בתשרי, עלתה לו שנה למניין שני ערלה), ומותר לקיימן בשביעית (ואינו נחשב שניטעו בשמיטה). פחות משלושים יום לפני ראש השנה, לא עלתה לו שנה, ואסור לקיימן בשביעית. ופירות נטיעה זו אסורין עד חמישה עשר בשבט. אם לערלה, ערלה. ואם לרבעי, רבעי.

(י' א') מנא הני מילי?

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, ומטו בה משמיה דרבי ינאי: אמר קרא "וּבְשָׁנָה הַרְבִּיעִית", וּבְשָׁנָה הַחֲמִישִׁית², פעמים שברביעית, ועדיין אסורה משום ערלה.³ ופעמים שבחמישית, ועדיין אסורה משום רבעי.⁴

(ומברר) לימא (הא דקתני לעיל פחות משלושים יום לא עלתה לו שנה), דלא כרבי מאיר. דאי רבי מאיר, הא אמר: יום אחד בשנה חשוב שנה.

דתניא: פר האמור בתורה סתם, בן עשרים וארבעה חודש ויום אחד, דברי רבי מאיר. רבי אלעזר אומר: בן עשרים וארבעה חודש ושלושים יום. שהיה רבי מאיר אומר: כל מקום שנאמר עגל בתורה סתם, בן שנה. 'בן פקד', בן שתים. 'פר', בן שלוש.

(י' ב') (ומקשה) ואלא מאי, רבי אלעזר?! שלושים ושלושים בעי?⁵

דתנן (שביעית ב,ו): (1) אין נוטעין, ואין מבריכין, ואין מרכיבין ערב שביעית פחות משלושים יום לפני ראש השנה (שאינו נטיעה נקלטת פחות משלושים יום). ואם נטע והבריק והרכיב (בתוך ימים אלו) יעקור (לפי שקלטה בשביעית). (2) רבי יהודה אומר: כל הרכבה שאינה קולטת בג' ימים, שוב אינה קולטת. (3) רבי יוסי ורבי שמעון אומרים: (זמן הקליטה הוא) שתי שבתות (שבועות).

ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה: לדברי האומר שלושים יום (לקליטה), צריך שלושים ושלושים (שלושים לקליטה ושלושים לתוספת שביעית, כרבי אלעזר). לדברי האומר שלושה ימים, צריך שלושים (שלושים לתוספת

¹ ששנות ערלה ורבעי נמשכין לאסור פירות החנוטים קודם חמישה עשר בשבט, לאחר שכלו שלושת שני ערלה. רש"י.

² ויקרא, פר' קדושים, יט, כג-כה: "וְכִי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ וְנִטְעַתֶּם כָּל עֵץ מֵאֲכַל וְעַרְלָתֶם עָרְלָתוֹ אֶת פְּרִי שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֵרְלִים לֹא יֵאָכַל. וּבְשָׁנָה הַרְבִּיעִית יִהְיֶה כָּל פְּרִי קֹדֶשׁ הַלְוִיִּם לָהּ. וּבְשָׁנָה הַחֲמִישִׁית תֹּאכְלוּ אֶת פְּרִי לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם." 'ובשנה הרביעית', ו"ו מוסיף על ענין ראשון: יהיה לכם ערלים אף בתוך שנה הרביעית. 'ובשנה החמישית תאכלו את פרי', מוסיף על ענין רבעי דסליק מיניה.

³ כגון אם מיהרו פירותיו לחנוט ברביעית לפני שבט. ועדיין אסורים משום ערלה, אסורין בהנאה עולמית. רש"י.

⁴ כגון פירות שחנוטו בה קודם שבט טעונים חילול. אבל אם איחרה חניטתה עד לאחר חמישה עשר בשבט, אין בהם איסור. רש"י.

⁵ שלושים יום לקליטה, שתהא נשרשת בארץ, ושלושים יום לחשיבת שנה. וימי הקליטה אין עולין לה, דכמאן דמנח בביתא דמיא, כל זמן שלא קלטה. רש"י.

⁶ שתוספת שביעית שווה לשביעית לגבי מלאכת נטיעה, לפי רש"י.



הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שביעית). לדברי האומר שתי שבתות, צריך שתי שבתות ושלושים יום.

ואי נמי כרבי יהודה סבירא ליה, שלושה ושלושים בעי:

(ומסיק) לעולם (ברייתא דלעיל) רבי מאיר, וכי קאמר (בברייתא, שצריך שתינטע לפחות) שלושים (לפני ראש השנה), לקליטה.⁷

אי הכי שלושים ואחד בעי (שיהא יום הקודם לראש השנה נחשב כשנה ראשונה של ערלה)!

קא סבר (רבי מאיר) יום שלושים עולה לכאן ולכאן.

שיטות הראשונים

תחילת מניין שנות ערלה: מבואר בגמרא שבכדי לספור שנה מקוצרת כשנה ראשונה של שנות הערלה, צריך שהנטיעה תיקלט, ובנוסף יהיו די ימים לפני א' תשרי, שיהיו חשובים כשנה.⁸ לדעת רבי אלעזר, צריך שלושים יום לקליטה, ועוד שלושים יום להיחשב כשנה. רבי יהודה, רבי יוסי ורבי שמעון, סוברים כמותו לענין שלושים יום החשובים כשנה, אלא שבזה נחלקו, שלדעת רבי יהודה די בשלושה ימים לקליטה, וכן פסק שמואל. ולרבי יוסי ורבי שמעון צריך שבועיים לקליטה,⁹ וכן פסק רב (ר' יבמות פ"ג א' ב'). ופסקו רי"ף, רמב"ם, ורא"ש כרב, וכן פסק השו"ע.¹⁰

פירות נטיעה זו אסורים עד ט"ו בשבט: לדעת רש"י, רמב"ם, וראב"ד, דווקא נטיעה זו, שניטעה מ"ד יום לפני א' תשרי, היא זו שמתקצרת לה השנה השלישית ומונים לה שנות ערלה עד ט"ו בשבט, ושנה נוספת לנטע רבעי עד לט"ו בשבט בשנה שלאחר מכן. אך נטיעה שניטעה פחות מ"ד יום לפני א' תשרי, מונים לה שלוש שנים שלמות מא' תשרי הסמוך,¹¹ ובא' תשרי הרביעי יוצאת משנות ערלה ונחשבת מיד נטע רבעי, ואין צורך להמתין לט"ו בשבט.¹² ולדעת רז"ה, רשב"א, ריטב"א, ור"ן, בכל ענין נמשכות שנות ערלה עד לט"ו בשבט, ושנה נוספת לנטע רבעי עד לט"ו בשבט בשנה שלאחר מכן,¹³ אף כאשר נמנו לערלה שלוש שנים שלמות.¹⁴ והשו"ע פסק בסתם כרמב"ם וסיעתו, וביש אומרים

⁷ קאמר, שתהא הנטיעה שלושים יום לפני ראש השנה כדי שתהא נקלטת ערב ראש השנה, וקא סבר רבי מאיר דלא יהיבנא לתוספת שלשים יום אלא יום אחד. רש"י.

⁸ לדעת רבי מאיר, די בשלושים יום לפני א' תשרי להיחשב שנה ראשונה של ערלה, שלושים יום לקליטה ועוד יום אחד החשוב כשנה, ויום שלושים עולה לכאן ולכאן.

⁹ הרמב"ם כתב שהנטוע בט"ו באב עלתה לו שנה, והנטוע בט"ז אב לא עלתה לו שנה. וכן כתבו הטור והשו"ע. ולפי זה ימי הקליטה של הנטיעה צריכים להיות שלמים, ולא אמרינן מקצת היום ככולו. והמאירי ורבינו ירוחם כתבו שאף הנוטע בט"ז באב עלתה לו שנה.

¹⁰ יו"ד רצד, ד. מקורות: רי"ף (ב ב בדפיו). רמב"ם (הל' מעשר שני ט, ח-יא). רא"ש (סי' ב). מאירי (ר"ה ט' ב', ד"ה אחר שיש לנו). רבינו ירוחם (תולדות אדם וחווה, נתיב כא, ח"ב).

¹¹ ואם ניטעה לאחר א' תשרי ולפני ט"ו בשבט, לדעת רמב"ם (הל' מעשר שני ט, יב) מונים לה שלוש שנים מיום ליום. ולדעת ראב"ד, במקרה כזה מניין שנות ערלה ממשיך עד לט"ו בשבט שבשנה הרביעית.

¹² דדוקא נטיעה שהקלנו עליה בתחילתה שעלו לה שלושים יום לשנה תמימה, מחמרינן עליה בסופה להמשיך שנתה עד חמישה עשר בשבט שהוא ראש השנה לאילן. ר"ן.

¹³ וכי קאמר 'ופירות נטיעה זו', היינו לומר שהנטיעה שהיא גורמת לה איסור ערלה היא מושכתה עד חמשה עשר בשבט. ר"ן.



הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות השי"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

כרז"ה וסיעתו.¹⁵

דין נטיעה בתוספת שביעית: לדעת רש"י, תוספת שביעית כשביעית לעניין נטיעה, ולכן צריך שהנטיעה תיקלט לפני ימי תוספת שביעית, שהם שלושים יום קודם שביעית. וכן פסק הרמב"ם, שמוותר לנטוע קודם השביעית מ"ד יום, ואם נטע בפחות מכן, צריך לעקור.¹⁶ ולדעת רבנו תם אין איסור נטיעה בתוספת שביעית,¹⁷ וכן דעת רשב"א, ריטב"א, ור"ן.¹⁸

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות ערלה, סימן רצד)

ד. ג' שנים הללו אינם נמנים מיום ליום, אלא הולכים בהם אחר שנות העולם שהוא מתחיל מתשרי, ואם נתעברה נתעברה לערלה ולרבעי. ופעמים שאינו אלא שתי שנים ומ"ד יום, ופעמים שהם יתרים על ג' שנים. כיצד? נטע מקדם ט"ז באב, שנסאר עדן מ"ד יום עד ראש חדש תשרי, כיון שהגיע ראש חדש תשרי עלתה לה שנה ומונה עוד שתי שנים. ואם נטע ביום ט"ז, ומיום ט"ז ואילך, מונה מראש חדש תשרי הבא ג' שנים שלמים. ולאחר ראש חדש תשרי של שנה רביעית, כל הפרות שישננו בו קדם ט"ו בשבט יש להם גם כן דין ערלה, אף על פי שנגמרים אחר כך. והנחנטים בו מט"ו בשבט של שנה רביעית עד ט"ו בשבט של שנה חמישית, נקראים רבעי. ולאחר ט"ו בשבט של שנה חמישית הם חלין גמורים.

ה. הא דאמרין שלאחר ראש חדש תשרי של שנה רביעית כל הפרות שישננו קדם ט"ו בשבט יש להם גם כן דין ערלה, אף על פי שנגמרים אחר כך, דוקא בנטיעה שהקלנו עליה בתחלתה, שפיון שעברו עליה מ"ד יום עלתה לה שנה, לפיכך החמירו עליה בסופה, הא לאו הכי, לא. ויש אומרים דלא שגא.

¹⁴ והיינו טעמא דמילתא, דכיון דאילן גדל על רוב מים של שנה שעברה (ראש השנה י"ד א') וכל שהוא חונט בין תשרי לט"ו בשבט היינו מחמת יניקת מים שלפני ראש השנה ומאותה יניקה חנטו פירות הללו ולפיכך הרי הן כאילו חנטו קודם תשרי דחנטה זו משרף שלפני תשרי הוא. וכיון דהיינו טעמא דמילתא ליכא לאיפלוגי בין נטעה שלשים יום לפני ראש השנה או פחות מכן. ר"ן.

¹⁵ יו"ד רצד, ה. וכתב הרמב"ם (מעשר שני ט, יב): וראיתי לגאונים דברים בחשבון ערלה ורבעי אין ראוי להאריך ולהשיב עליהן, וודאי טעות סופרים הן, והאמת כבר בארנו דרפ"ה. ע"כ. וראה ברבינו חננאל (הנד"מ), ספר האשכול (הלכות ערלה, ד"ה ואשכחן), ותמים דעים (סימן קל). מקורות: רמב"ם וראב"ד (מעשר שני ט, יא). רז"ה (ב ב ברי"ף). רשב"א וריטב"א (ראש השנה י' א'). ר"ן (בכידושיו י' א'; וכן ב ב ברי"ף).

¹⁶ זה לשונו: אף בזמן הזה אין נוסעין אילנות ואין מרכיבין ואין מרכיבין ערב שביעית, אלא כדי שתקלט הנטיעה ותשקה אחר הקליטה שלשים יום קדם ראש השנה שלשביעית. וסתם קליטה - שתי שבתות. ודבר זה אסור לעולם מפני מראית העין, שגמא יאמר הרואה: בשביעית נטעו. נמצאת אומר, שהנוטע או המכריף או המרכיב ערב שביעית קדם ראש השנה בארבעה וארבעים יום - יקיים; פחות מכאן - יעקר. ואם לא עקר - הפרות מתרין. ואם מת קדם שיעקר - מחיבין את היורש לעקר.

¹⁷ **דאין תוספת שביעית דאורייתא בנטיעה, אלא בחרישה** דכתיב ביה קרא 'בחריש ובקציר תשבות'. ועוד יש ליתן טעם, משום דכל חורש ערב שביעית הוא להועיל בשביעית, אבל אין לאסור ערב שביעית ליטע מחמת שהאילן גדל בשביעית, דכל האילנות נמי מיגדל גדלי בשביעית, וא"כ לא יטע לעולם. ולפירוש רש"י קשה, חדא, דבלשון המשנה אין משמע כן, דלא איירי בתוספת שביעית כלל אלא בקליטה. ועוד, דאם כן מאי קשיא ליה אי אוקמה להא ברייתא דלעיל כרבי אלעזר, הא כי היכי דבמתניתין דשביעית קתני ל' ומוקמי ליה בקליטה בלא שלשים של תוספת, הכא נמי נימא דשלשים דברייתא דלעיל בשלשים של קליטה בלא הנך של תוספת. תוספות (וראה עוד בדברי הריטב"א ט' ב', ד"ה פחות משלושים, וכן י' ב', ד"ה ואמר, בבאיור שיטות רש"י ורבנו תם בסוגיה).

¹⁸ ואם כן, **לשיטתם, לעניין נטיעה והכרחה והרכבה, בעינן רק י"ד יום לקליטה**. והכי קאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא: לדברי האומר דבעינן ל' יום לקליטה גבי שביעית, צריך שלשים ושלשים לעניין מניין שנות ערלה. מקורות: רמב"ם (הל' שמיטה ויובל ג, יא). תוספות (ט' ב', ד"ה ומותר; י' ב', ד"ה שלשים ושלשים). רשב"א, ריטב"א ור"ן (בכידושים, י' ב').